

ارزیابی کیفی منابع اینترنتی

و لزوم آموزش آن برای کتابداران و استفاده کنندگان به عنوان بخشی از برنامه توسعه سواد اطلاعاتی

نویسنده: افشین موسوی چلک^۱

مقدمه:

رشد اینترنت شگفت آور شده است. با توجه به تحقیق میدانی در سال ۱۹۹۶ این رشد تصاعدی همچنان ادامه دارد، و تخمین زده شده که شبکه از نظر اندازه و حجم هر ۱۲ تا ۱۵ ماه دو برابر شود. به طور تقریبی ۱۰۰/۰۰۰ وب سایت در اگوست ۱۹۹۵ وجود داشته و این تعداد در اگوست ۱۹۹۶ به ۵۳۶۰۴۱ رسیده است. از آنجایی که هر پایگاه می تواند بسیاری از صفحات وب را در خود داشته باشد، این باعث می شود که تعداد بیشتری از صفحات وب به وجود آید.^۲

اما نکته مهم، صحت و اعتبار و کیفیت منابع اینترنتی است که کمتر مورد توجه قرار گرفته است. بر همین اساس، امروزه اکثر محققان و دانشجویان بدون توجه به اعتبار و کیفیت منابع اینترنتی از این منابع برای فعالیت های تحقیقاتی استفاده می نمایند. غرق شدن استفاده کنندگان اطلاعات با دستیابی به حجم عظیمی از منابع معضلی است که بر کیفیت استفاده از اینترنت تاثیر می گذارد و همزمان با افزایش چنین منابعی، توان گزینش اطلاعات موجود را از دست می دهیم.

بسیاری از کتابداران و مدیران کتابخانه ها در نخستین تصورات خود از یک کتابخانه مجازی که بر استفاده گسترده از منابع موجود از طریق اینترنت استوار است، دچار هراس می شوند. با آنکه استفاده از اینترنت برای بهبود کیفیت خدمات مرجع گسترش یافته، نخستین و مهم ترین سوال درباره کیفیت اطلاعات است.

ما به عنوان متخصصان اطلاع رسانی باید بسیار نگران این مسئله باشیم، کیفیت یا میزان اعتماد کاربر به یک پایگاه اطلاعاتی موجود بر روی دیسک فشرده و اینترنت تفاوت چشمگیری با هم دارند. چه بسا منابع موجود در اینترنت فاقد هرگونه کنترل کیفیت هستند. بدون آموزش یا تجربه در زمینه منابع اطلاعاتی، ممکن است کاربر نهایی ضرورت تأمل در نتایج را حس نکند و اگر ما دیگر فرصت آگاه کردن کاربر نهایی از احتمال خطا (بی اعتباری یا نادرستی) در نتایج را نداشته باشیم، بدیهی است که خطر پذیرش این مطالب و راهیابی آن به سطوح بالاتر در دیگر پروژه های تحقیقاتی و در نتیجه کسب اعتبار دروغین وجود دارد.

- رابطه سواد اطلاعات و توانایی ارزیابی کیفی**
- از منظری می توان ادعا کرد که سواد اطلاعاتی، به توانایی یافتن، ارزیابی و استفاده موثر اطلاعاتی مورد نیاز به کمک مهارتها و به منظور یادگیری مداوم است و با سواد اطلاعاتی فردی است که این توانایی و مهارتها را در خویش بوجود آورده است.^۳
- سواد اطلاعاتی به واقع تعدادی مهارت و راهبرد را در برمی گیرد که استفاده کننده را قادر می سازد:
۱. از نقش اطلاعات در حل مسائل آگاه باشد.
 ۲. از مهارتهای مورد لزوم برای ارزیابی اطلاعات مناسب بهره مند گردد.
 ۳. تفاوت های میان اسناد ارزیابی شده را تشخیص دهد.
 ۴. مهارت تفکر انتقادی در مورد اسناد ارزیابی

شده را با استفاده از معیارهای مشخص به کار بندد.

۵. اطلاعات را آگانه انتخاب کند.^۴

کمیته سواد اطلاعاتی انجمن کتابداران ایالات متحده تعریف زیر را ارائه کرده است:

«سواد اطلاعاتی وسیله ای است برای توانمندی فردی. این توانمندی در مهارت فرد در تحلیل اتخاذ تصمیمات محققانه و یا استقلال او در جستجوی حقیقت دیده می شود. سواد اطلاعاتی به فرد توانایی بحث می بخشد. چنین فردی از جستجوی دانش لذت می برد. به هیجان می آید. ثمربخش بودن جستجویی که این افراد برای کسب اطلاعات انجام می دهند، تشویقی برای ادامه فراگیری در سراسر زندگیشان خواهد بود.»^۵

همانطور که در تعاریف بالا مشخص شد، توانایی ارزیابی و توانایی تشخیص میان اسناد ارزیابی شده و مهارت تفکر انتقادی مبین این است که ارزیابی کیفیت منابع ارزیابی شده یکی از مهارت های است که شخص با سواد اطلاعاتی باید از آن برخوردار باشد. و موقعی از اطلاعات به دست لذت می برد، که این اطلاعات مفید و به شخص در تصمیم گیری کمک کند.

صرف آگاهی از این که اطلاعات را از کجا می توان پیدا کرد و توان جستجو، شخص را با سواد اطلاعاتی بار نمی آورد، بلکه آنها دو مهارت از مهارتهای سواد اطلاعاتی هستند و مکمل آنها توان تشخیص منابع مفید و معتبر می باشد.

واژه «کیفیت» در فرهنگ آکسفورد به معنی «درجه عالی یک چیز» معنی شده است. تعریف موسسه استاندارد بریتانیا از کیفیت عبارتست از: «مجموعه قابلیت های یک موجودیت که برای برآوردن نیازهای معین و نامعین به کار گرفته می شود.» این تعاریف نشان می دهد که هیچ مقیاس قطعی برای سنجش کیفیت وجود ندارد. تعیین کیفیت اطلاعات نیز مشابه دیگر تولیدات است. هیچ تعریف مشخصی از کیفیت منابع اطلاعاتی وجود ندارد، اما با ارزیابی قابلیت های یک منبع جهت برآوردن نیازهای معین و نامعین کاربر می توان آن را ارزیابی کرد.

کیفیت اطلاعات در اینترنت و ضرورت ارزیابی آنها

کیفیت اینترنت را می‌توان به سه مقوله کیفیت فن آوری شبکه کیفیت نرم‌افزار و کیفیت منابع اطلاعاتی تقسیم کرد. این مقولات منطبق با سه عامل عمومی کیفیت اطلاعات است که کلاوسن بیان می‌کند.^۶ کلاوسن عوامل کیفیت اطلاعات را کیفیت تحویل، کیفیت طراحی و کیفیت تولید برمی‌شمرد.

تعداد بسیار کمی تولیدات چاپی وجود دارند که بدون بازبینی و ویرایش دقیق ادبی به بازار راه می‌یابند. این درجه دقت در بررسی معمولاً در انتشاراتی که روی شبکه فرستاده می‌شود، مصداق نمی‌یابد. در واقع بسیاری از اسناد را که برای استفاده عمومی در شبکه اینترنتی نشر می‌یابد، قبلاً هیچ‌کس جز نویسنده نخوانده و این طبیعت توزیع الکترونیکی با هزینه پایین است.

با توجه به شرایط خاص وب هر شخصی با داشتن ابزار لازم می‌تواند روی وب اطلاعاتی را منتشر کند که ویراستاری و داوری روی آن صورت نگرفته باشد. بنابراین می‌توان گفت که مطالب مندرج در وب و یافتن آن، ضرورتاً معتبر نیست. زیرا هیچ‌گونه استاندارد و مقدماتی برای نشر مطالب روی وب وجود ندارد و انتشار مطالب روی وب به سادگی توسط نویسندگان آنها صورت می‌پذیرد.

کیفیت به عنوان یک هدف در اطلاعات وب مستلزم یک فرایند مستمر برنامه‌ریزی، تحلیل، طراحی، اجرا و توسعه است تا اطمینان حاصل شود که اطلاعات موجود نیازهای بهره‌گیران را هم از نظر محتوا و هم ابزار تعامل برآورده می‌سازد.^۷

با توجه به انفجار استفاده از اینترنت و استقبال مردم در استفاده از این شبکه از یک طرف و عدم اعتماد به کیفیت منابع تولید شده باید راهکارهایی برای تشخیص و ارزیابی منابع اینترنتی به وجود آید. اگر چنین کاری صورت نگیرد، ادامه چنین وضعی سبب می‌شود که شبکه جهانی وب واژگون شده و به شبکه چند رسانه‌ای بی‌فایده‌ای تبدیل شود.

استفاده از اینترنت کار بازیابی و دسترسی به اصل مواد را ساده‌تر کرده‌است، اما آنچه مهم است ارزش و اعتبار مواد بازیابی شده از اینترنت است. در واقع هیچ‌گونه روش کنترلی مناسب و ثابتی برای ورود اطلاعات به این شبکه وجود ندارد به همین دلیل این نوع منابع بیشتر از سایر منابع نیاز به ارزیابی کیفی دارند.

کیفیت اطلاعات بازیابی شده توسط ابزارهای کاوش

روش‌های مختلفی برای بازیابی اطلاعات در اینترنت وجود دارد که کتابداران و کاربران لازم است با ویژگی‌های آنها و کیفیت اطلاعات بازیابی شده توسط آنها آشنایی کافی داشته باشند: موتورهای جستجو^۸ و راهنمای موضوعی اینترنتی^۹ از جمله ابزارهای بازیابی اطلاعات اینترنتی هستند که می‌توان از آنها جهت بازیابی اطلاعات استفاده کرد.

موتورهای جستجو، پرستفاده‌ترین ابزار بازیابی در اینترنت به شمار می‌روند. چون در موتورهای کاوش، جستجو بر اساس کلید واژه صورت می‌گیرد نه بر اساس جستجوی موضوعی، لذا بسیاری از نتایج کاوش نامرتبط و همراه با حجم بازیابی بسیار بالا است و ضریب دقت آن پایین است.

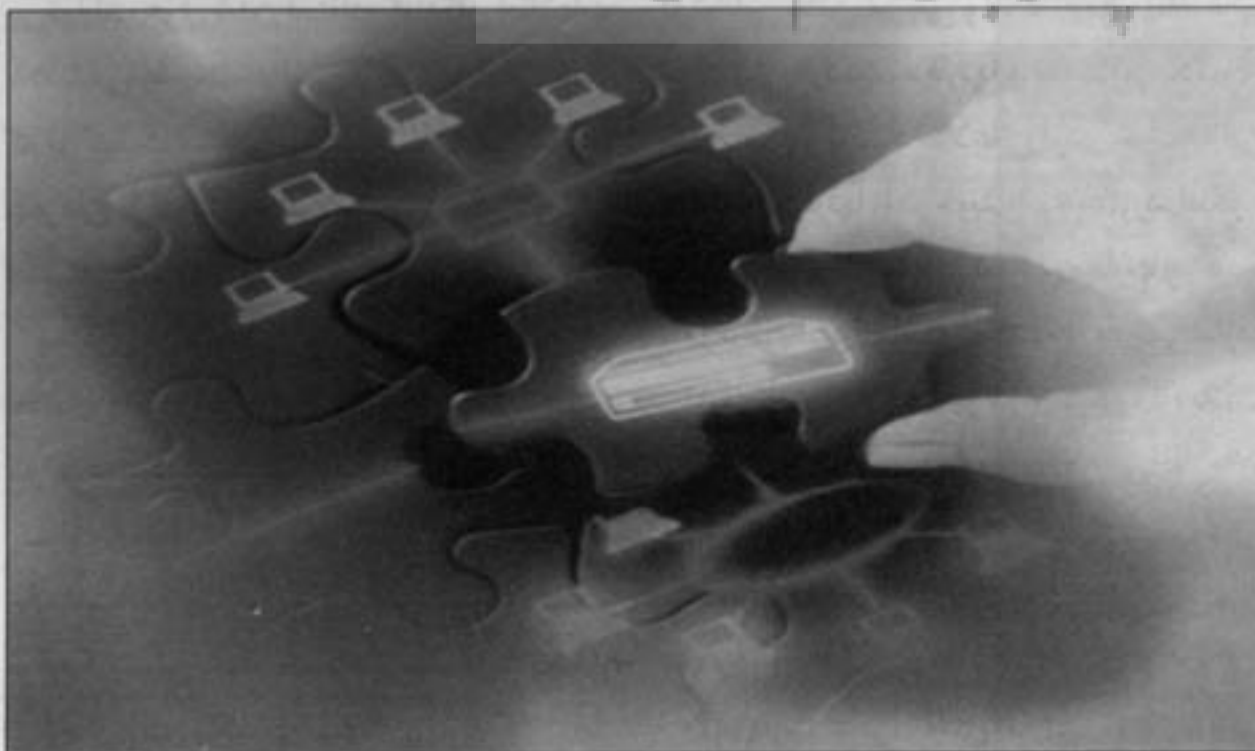
مهمترین عیب موتورهای جستجو این است که آنها امکانات بسیار کمی برای تشخیص کیفیت

منابع اطلاعاتی نمایه شده دارند و به همین دلیل اطلاعات بازیابی شده آنها از مطلوبیت بسیار پایین برخوردارند. آشنایی با امکانات جستجو در هر موتور تا اندازه‌ای می‌تواند به بازیابی اطلاعات با کیفیت بیانجامد.

در اواسط دهه ۱۹۹۰، فراهم کردن دسترسی موثرتر به منابع اینترنت از طریق راهنماهای موضوعی مورد توجه قرار گرفت راهنماهای موضوعی و فهرست‌ها توسط انسانها و به صورت دستی ایجاد می‌شوند. این ابزارها مدعی بودند که به ارزیابی منابع از نظر میزان کیفیت می‌پردازند. اما هیچ علامت خاصی که میزان کیفیت سایت‌های نمایه شده را نشان دهد در آنها وجود ندارد و برخی با گذاشتن علامت ستاره میزان ارتباط را مشخص کرده‌اند.

اما آنچه مهم است این است که آیا این نوع ارتباط میزان کیفیت واقعی را بیان می‌کند. با بررسی‌ها و تحقیقاتی که انجام شد معلوم گردید که معیارهای ارزیابی رتبه‌دهی به سایت‌ها به میزان زیادی سلیقه‌ای بوده و توصیف‌های مربوط به هر سایت نیز بسیار اندک است^{۱۰}، و گاهی برداشت سلیقه‌ای به گونه‌ای است که فقط افراد دارای ذهنیت مشابه می‌توانند آن را مرتبط با نیاز بدانند^{۱۱} و برای اکثر کاربران غیر مفید به شمار می‌رود.

سطح مخاطبان سایت‌ها یکی دیگر از عواملی است که می‌تواند بر کیفیت اطلاعات تأثیرگذار

باشد. در راهنماهای موضوعی مخاطبان سایت‌ها مشخص نشده‌اند و هر کاربر می‌تواند از آنها استفاده کند و ممکن است نیاز برخی از افراد از جهت کیفیت برآورده نشود.

کیفیت اطلاعات در وب نامرئی

منابع وب نامرئی، منابعی هستند که موتورهای جستجو نمی‌توانند آنها را نمایه کنند. با وجود بهترین موتورهای کاوش آنها فقط قادر هستند حدود ۱۶ درصد از اطلاعات موجود در وب را بازیابی کنند بنابراین ۸۴ درصد از منابع اینترنتی جزو وب نامرئی محسوب می‌شوند و با توجه به این که بیش از نیمی از وب نامرئی را پایگاه‌های اطلاعاتی موضوعی تشکیل می‌دهند که باید از رمز عبور استفاده کنند^{۱۱}، می‌توان پی برد که این اطلاعات از کیفیت بالاتر و از اعتبار بیشتری برخوردار هستند.

از وظایف اصلی کتابداران در قبال این نوع سایت‌ها، شناسایی آنها و طراحی و ایجاد بزرگراهی برای معرفی این منابع هستند. سایت^{۱۲} Invisibleweb و سایت^{۱۳} Compleplant سایت‌هایی هستند که به معرفی وب سایت‌های نامرئی می‌پردازند.

نقش کتابداران در بازیابی اطلاعات با کیفیت در اینترنت

کنترل کیفیت یکی از بزرگترین مسائل شبکه اینترنت است. هرکس می‌تواند در این شبکه مطلبی را نشر دهد اما چه کسی سنجش کیفیت اطلاعات را باید انجام دهد.

از آغاز پیدایش کتابداری تاکنون مشخص بوده که دآوری کیفی مواد کتابخانه‌ای و منابع اطلاعاتی جزء لازم این حرفه است. ملویل دیویی در سال ۱۸۷۶ اظهار کرد که «دیگر کافی نیست که کتابداران صرفاً نگهبان و حافظان کتاب باشند و نیز نگران آن باشند که بهترین کتابها در بهترین موضوعات با توجه دقیق به خواسته‌های ویژه جامعه زیر پوشش در کتابخانه موجود باشد.» بیش از صد سال بعد، کتابداران مرجع ضرورت ارزیابی منابع و بویژه ارزیابی کتابهای مرجع را به عنوان

یکی از عناصر مهم کار حرفه‌ای خود بار دیگر مطرح کردند. اصول و شیوه‌های کار ارزیابی و گزینش مواد نه تنها دارای پیشینه طولانی است و کار اصلی کتابداران به شمار می‌آمده، بلکه امروزه باید دوره‌های بکر و اصیل درباره چگونگی انجام آن را به موادی که از طریق رسانه‌ای غیر کاغذی عرضه می‌شوند نیز تعمیم داد.^{۱۴}

چندین سال است که در بیشتر بخش‌های حوزه کتابداری و اطلاع‌رسانی، کیفیت اطلاعات کانون توجه بوده است، و در کتابخانه‌ها مباحث تضمین کیفیت، مدیریت کیفیت، و مدیریت جامع کیفیت مطرح شده و از این مباحث استفاده می‌نمایند. در بسیاری از بخش‌های فرعی کار اطلاع‌رسانی و برای مثال در بازیابی اطلاعات آن دسته از شرایط ایزو ۹۰۰۰ که با زمینه مورد نظر مرتبط بود در مواجهه با منشا مسائل کیفیت به کار گرفته شده است.

ارزیابی و سنجش منابع اطلاعاتی از وظایف جدید کتابداران می‌باشد، زیرا کتابداران با معیارهای ارزیابی منابع اطلاعاتی آشنا بوده و از پیشینه و تجربه زیادی در ارزیابی صحت، اعتبار و کیفیت منابع اطلاعاتی برخوردار می‌باشند. بنابراین تجربه و سابقه طولانی کتابداران در ارزیابی منابع مکتوب امری است که می‌تواند در ارزیابی منابع اینترنتی

مورد استفاده قرار بگیرد. لذا کتابداران علاوه بر دانشی که درباره ارزیابی منابع اطلاعاتی دارند، باید آموزش‌ها و مهارت‌های پیشروی جهت ارزیابی منابع اینترنتی کسب کنند. چرا که مسئولیت اصلی ارزیابی کیفیت این اطلاعات در نهایت بر عهده کتابداران می‌باشد. متخصصان اطلاع‌رسانی باید هر چه بیشتر به کیفیت اطلاعات شبکه اینترنت بپردازند.

گسترش راهنماهای موضوعی منابع از نقش‌های منطقی کتابداران است که موجب می‌شود نقش‌های سنتی کتابداران شامل ارزیابی، گزینش مواد و سازماندهی مواد منتشر شده به محیط اینترنت نیز توسعه یابد.

ایجاد دروازه‌های اطلاعاتی توسط کتابداران و متخصصان موضوعی دقیقاً با هدف تعیین منابع با کیفیت در اینترنت بوده است. در بزرگراه‌های

اطلاعاتی، به اطلاعات مفید از غیر مفید پرداخته می‌شود. و فقط اطلاعات مفید را در خود جای می‌دهد. از مزیت‌های اصلی بزرگراه‌های اطلاعاتی این است که امکان دسترسی به توصیف‌هایی از منابع با کیفیت بالا را فراهم می‌کنند. با استفاده از این ابزارها، نیازی به صرف وقت زیات جهت تشخیص منابع معتبر و قابل استناد نیست و به راحتی می‌توان به بازیابی اطلاعات مفید پرداخت.

کتابخانه عمومی اینترنت^{۱۵}: یکی از دروازه‌های اطلاعاتی است که در آن منابعی قرار داده شده است که ارزیابی و توصیف شده‌اند.

دروازه اطلاعاتی تابلوی اعلانات کتابخانه^{۱۶} بزرگراهی است که گروهی از محققان، کتابداران و اطلاع‌رسانان وظیفه انتخاب و ارزیابی منابع اطلاعاتی را در آن به عهده دارند. و در این پایگاه منابع توصیف شده و براساس رده‌بندی دیویی به هر سایت رده نیز داده می‌شود و براساس سرعنوان موضوعی کنگره به منابع اینترنتی موضوع تعلق می‌گیرد.

نمایه نامه کتابداران برای اینترنت^{۱۷}: از بزرگراه‌های اطلاعاتی است که بیش از ۱۲۰۰۰ منبع اطلاعاتی در آن وجود دارد که این منابع ارزیابی شده هستند و برای هر سایت توضیحاتی نیز آورده شده است. توضیحاتی توسط کتابداران ارائه شده است. منابع موجود در این نمایه برای کتابخانه‌های عمومی بسیار مفید می‌باشند. و برای سطح مخاطبان کتابخانه‌های عمومی در نظر گرفته شده است.

اینفوماين^{۱۸}: خدمتی است که با همکاری کتابداران بیش از ۲۰ کتابخانه طراحی شده است. در این بزرگراه اطلاعاتی نزدیک ۱۲۰,۰۰۰ منبع وجود دارد که هدف آن خدمت‌دهی به پژوهشگران و دانشجویان می‌باشد و منابع موجود در آن از کیفیت خوبی برخوردار هستند.

وب سایت کتابخانه‌ها و بالابردن سواد اطلاعاتی کاربران

امروزه اکثر کتابخانه‌های کوچک و بزرگ به

طراحی سایت کتابخانه خود پرداخته‌اند، اما کمتر چیزی که در این سایت‌ها به آن توجه شده است، راهنمایی به منابع اینترنتی است. کتابداران می‌بایست تلاش کنند تا همچنان واسط بین منبع اطلاعات و کاربر باشند.

کتابخانه‌های تحقیقاتی و پژوهشی در ارائه خدمات الکترونیکی باید کیفیت این خدمات و کیفیت اسناد تحویلی را تضمین کنند. کتابخانه‌ها باید در خلق یک محیط شبکه اطلاعات کنترل شده مشارکت کنند. این امر به متخصصان کتابداری و اطلاع‌رسانی فرصت گزینش منابع اطلاعاتی مبتنی بر اینترنت بر طبق برخی از معیارهای کیفیت منابع اطلاعات را می‌دهد.

در سایت کتابخانه‌ها، علاوه بر معرفی کتابخانه و قرار دادن فهرست کتابخانه در آن، راهنمایی کاربران کتابخانه به منابع مفید و با کیفیت اینترنتی باید در اولویت قرار گیرد. کتابخانه‌ها در تهیه این فهرست باید با توجه به هدف کتابخانه به فراهم‌آوری، ارزیابی، و سازماندهی منابع اینترنتی بپردازند.

معیارهای ارزیابی کیفی منابع اینترنتی^{۱۹}

در ارزیابی منابع مرجع چاپی، متون زیادی وجود دارد، کتس بخشی از کتاب درسی خود را به ارزیابی منابع مرجع اختصاص داده و فهرستی از معیارهای ارزیابی را ارائه کرده است.^{۲۰} معیارهای ارزیابی مواد چاپی در اکثر موارد، در ارزیابی مواد و منابع اینترنتی نیز می‌تواند کاربرد داشته باشد، اما این معیارها در محیط اینترنت با وجود انتشارات بی‌فایده فراوانی که روی آن وجود دارد، باید خیلی جدی‌تر اعمال شوند. در محیط اینترنت جنبه‌ها و ملاحظات خاصی وجود دارد که علاوه بر معیارهای ارزیابی سنتی معیارهای جدیدی را نیز طلب می‌کند.

نویسندگان مختلفی معیارهایی برای ارزیابی منابع اینترنتی تدوین کرده‌اند و هرکدام به جنبه‌های مختلفی از ویژگی‌های یک سایت مفید اشاره کرده‌اند.

اما ارزیابی کیفی منابع اینترنتی یک بحث خاص‌تری است که به راحتی جنبه‌های دیگر

ارزیابی منابع نیست. ارزیابی کیفیت فرایندی سر راست نیست که بدان طریق بتوان وجود یا عدم وجود ویژگی‌ها یا قابلیت‌های مختلف را تعیین کرد، بلکه ارزیابی کیفیت فرایندی پیچیده است که در صدد تعیین دامنه وسیعی از مسائل میان رابطه‌ای می‌باشد. ارزیابی کیفیت هر منبعی به نیاز اطلاعاتی فرد و ماهیت منبع مورد ارزیابی بستگی دارد. اما می‌توان با ارزیابی قابلیت‌های یک منبع جهت برآوردن نیازهای معین و نامعین کاربر، می‌توان کیفیت آن را ارزیابی کرد:^{۲۱}

۱. شناسایی هدف:

هدف هر منبع، مقاصد آن را نشان می‌دهد، آیا هدف منبع بازیابی شده مشخص است، مخاطبان سایت و محدودیت‌ها نیز باید در هدف سایت ذکر شود. مواردی که در شناسایی هدف سایت باید توجه داشت عبارتند از:

* آیا اطلاعاتی درباره هدف مورد نظر سایت ذکر شده است؟

* مقاصد و آمال منبع چیست؟

* منبع در چه سطحی است؟

* پوشش مورد نظر منبع چگونه است؟ آیا محدودیتی برای آن وجود دارد؟

* مخاطبان مورد نظر سایت چه کسانی هستند؟

* آیا گروه کاربرانی که سایت برای آنها طراحی شده توانایی برقراری ارتباط و دسترسی به منبع را دارند؟

۲. ارزیابی پوشش منبع:

عامل مهم در تعیین مفید بودن هر منبع اطلاعاتی اغلب زمینه موضوعی تحت پوشش آن است. عوامل تأثیرگذار بر پوشش یک منبع عبارتند از: زمینه موضوعی و انواع منابع تحت پوشش، جامع بودن پوشش در یک زمینه معین، تنوع زمینه‌های موضوعی مختلف تحت پوشش (سطح پوشش)، سطح ارائه اطلاعات جزئی برای هر زمینه موضوعی (عمق پوشش، و اعمال محدودیت برای پوشش (دامنه پوشش).

میزان پوشش اطلاعات گذشته نگر در یک

منبع اطلاعاتی بر جامع بودن آن تأثیر می‌گذارد و ممکن است بر مفید بودن آن نیز اثر بگذارد.

* زمینه‌های موضوعی و انواع منابع اطلاعاتی تحت پوشش سایت چیست؟

* دامنه چه زمینه‌هایی از موضوع را پوشش می‌دهد. آیا منبع روی یک زمینه خاص تأکید دارد یا موضوعات مرتبط را نیز در بر می‌گیرد.

* منبع چه سطحی از جزئیات موضوع را در بر گرفته است.

* سطح اطلاعات چگونه است و آیا این سطح اطلاعات برای مخاطبان مناسب است.

* آیا پیوندهای ارجاعی برای دستیابی به اطلاعات بیشتر وجود دارد؟ آیا پیوندها مفید و ارزشمند هستند؟

* محدودیت‌های مربوط به پوشش چیست؟ آیا طبقات خاصی محدود می‌شود.

۳. ارزیابی اعتبار و شهرت:

در ارزیابی اعتبار و شهرت باید به اعتبار نویسنده و سازمانی که حمایت‌کننده منبع مورد نظر است توجه داشت.

۱.۳. ارزیابی نویسنده:

* چه کسانی مقاله را نوشته‌اند؟

* آیا نویسنده در موضوع منبع تبحر دارد؟

* آیا نویسنده دارای مدرک دانشگاهی معتبر است؟

* آیا طرح پژوهشی مناسبی دارد؟

* آیا یافته‌های منبع قابل اثبات است؟

* آیا نتیجه‌گیری از مقاله به درستی انجام شده است؟

۲.۳. ارزیابی سازمان حمایت‌کننده:

* آیا منبع بازیابی شده توسط یک سازمان معتبر یا خبره حمایت می‌شود؟ اعتبار و تجربه خود یا موسسه مسئول سایت چگونه است؟ آیا سایت توسط یک متخصص موضوعی ایجاد شده یا توسط موسسه‌ای که دارای دانش و مهارت لازم در این زمینه است؟

* اعتبار و تجربه هر یک از سازمانهای دخیل در ایجاد سایت چگونه است؟

* شهرت سایت در چه حدی است، آیا سایت، سایت معروفی است؟

❖ آیا آدرس سایت نشان می‌دهد که وابسته به یک سازمان معتبر است؟

❖ آیا هیچ نقد و بررسی درباره این سایت انجام شده است؟ آیا نقد و بررسی به شهرت و معتبر بودن سایت اشاره کرده است؟

۴. ارزیابی صحت/درستی اطلاعات:

منظور از صحت، درست بودن حقیقی اطلاعات است، در ارزیابی صحت اطلاعات باید به عوامل زیر توجه داشت:

❖ آیا اطلاعات موجود در منبع اطلاعاتی حقیقتاً صحیح است؟

❖ آیا اطلاعات بر مبنای یک پژوهش ارائه شده است؟

❖ آیا به منابع چاپی ارجاعاتی داده شده است؟

❖ آیا منبع اطلاعات از یک فرایند کنترل کیفیت نظیر داوری و یا ویرایش گذر کرده است؟

❖ آیا در منبع تعصب سیاسی، ایدئولوژیکی و جز آن وجود دارد؟

❖ آیا اشتباهات املائی و گرامری و چاپی در آن وجود دارد؟

۵. ارزیابی روزآمد و نگهداشت منبع اطلاعاتی

❖ روزآمدی یک منبع به چگونگی روزآمد کردن آن اشاره دارد. روزآمدی منابع اطلاعاتی از عوامل مهمی هستند که انگیزه لازم برای جستجوی اطلاعات در اینترنت را به شما می‌دهند. روزآمدی اطلاعات عامل مهمی به حساب می‌آید، زیرا اطلاعات غیر روزآمد ممکن است غیر مفید و حتی نادرست یا گمراه کننده باشد. عواملی که در روزآمدی و نگهداشت یک منبع اینترنتی باید در نظر گرفته شود:

❖ آیا تاریخ مشخصی برای اطلاعات وجود دارد؟ تولید منبع در قالب چاپی یا در اینترنت در چه تاریخ بوده است؟

❖ آیا اطلاعات روزآمد شده است؟ آخرین تاریخ روزآمدی چه زمانی بوده است؟

❖ آیا خط مشی مربوط به فاصله زمانی روزآمد کردن اطلاعات بیان شده است؟

❖ آیا نگهداشت سایت به خوبی انجام شده است؟

❖ آیا سازمان یا فردی که میزبانی سایت را به عهده دارد، در نگهداری و تداوم سایت متعهد است؟

❖ آیا خط مشی نگهداشت منبع اطلاعاتی بیان شده است؟

۶. مقایسه منبع بازیابی شده با سایر منابع مرتبط:

❖ هدف منبع در مقایسه با دیگر منابع مرتبط چیست؟

❖ پوشش منبه بازیابی شده در مقایسه با دیگر منابع مرتبط چگونه است؟

❖ درست بودن اطلاعات منبع بازیابی شده در مقایسه با دیگر منابع چگونه است؟

❖ اعتبار منبع بازیابی شده در مقایسه با سایر منابع مرتبط در آن حوزه چگونه است؟

آموزش مهارت‌های ارزیابی منابع برای کتابداران

با توجه به مباحث مطرح شده در مقاله و با توجه به استفاده روز افزون از منابع اینترنتی و گسترش این منابع باید روش‌های ارزیابی این منابع نوع منابع را نیز فراگیرند تا بتوانند به راحتی منابع مفید و غیر مفید را ارزیابی نمایند.

هدف اصلی از آموزش کتابداری و اطلاع‌رسانی باید پرورش کتابدارانی باشد که در دو زمینه گردآوری و سازماندهی اطلاعات، و مدیریت اطلاعات مهارت داشته باشند.

همچنین کتابداران باید آموزش‌های لازم جهت سازماندهی منابع اینترنتی را ببینند تا بتوانند منابع ارزیابی شده را مطابق استانداردهای جهانی سازماندهی نمایند. باید کتابداران با نحوه استفاده از میز مرجع مجازی آشنا شوند تا بتوانند از طریق شبکه اینترنت به راهنمایی مراجعان به منابع معتبر اینترنتی بپردازند و این مستلزم آن است که در درس مرجع‌شناسی مهارت‌های لازم جهت پاسخگویی به مراجعان آموزش داده شود.

در درس آشنایی با بانک‌های اطلاعاتی باید با نحوه پیدا کردن پایگاه‌های اطلاعاتی معتبر و نحوه استفاده از آنها آشنا شوند و همچنین باید با

پورتالها آشنا شوند تا بتوانند مهارت‌های سواد اطلاعاتی را به دست بیاورند.

نتیجه‌گیری:

رشد روز افزون منابع اینترنتی و عدم کنترل در نشر این منابع باعث شده است که منابع مورد نظر اعتبار چندانی نداشته باشند و هر چه توانایی ابزارهای کاوش در رتبه‌بندی منابع با کیفیت بالا رود در نهایت این کاربر است که باید منابع مفید از غیر مفید و معتبر از غیر معتبر را تشخیص دهد و به همین دلیل کاربران باید آموزش لازم جهت بالابردن سواد اطلاعاتی خود را ببینند تا قادر باشند منابع با کیفیت را تشخیص دهند.

کتابداران با توجه به سابقه طولانی در ارزیابی منابع چاپی و پایگاه اطلاعاتی باید نقش مهمی در ارزیابی منابع اینترنتی ایفا نمایند و با طراحی راهنماهای موضوعی و دروازه‌های اطلاعاتی به راهنمایی کاربران بپردازند. در آموزش کتابداری و اطلاع‌رسانی نیز لازم است به مهارت‌های ارزیابی کیفی منابع اینترنتی توجه گردد.

پیشنهادها:

• پیشنهاد می‌گردد در دروس کتابداری بخش‌هایی برای منابع اینترنتی در نظر گرفته شود تا دانشجویان با نحوه گزینش، سازماندهی و اشاعه این اطلاعات آشنایی کامل پیدا کنند.

• برگزاری کارگاه‌های آموزشی ارزیابی منابع اینترنتی می‌تواند کاربران و سایر استفاده‌کنندگان را در جهت رسیدن به اهداف بالا یاری نماید. انجمن کتابداری و اطلاع‌رسانی ایران می‌تواند در سطح کشور عهده‌دار این مسئولیت گردد.

• از آنجایی که وظیفه ارزیابی منابع و راهنمایی کاربران بر عهده کتابداران است، پیشنهاد می‌گردد در صفحه اصلی وب سایت‌های کتابخانه‌ها جایی برای معرفی منابع اینترنتی در نظر بگیرند و به شناسایی این منابع و سازماندهی آنها بپردازند.

• پیشنهاد می‌گردد برای ساختن دروازه‌های اطلاعاتی کتابداران از طرح‌های رده‌بندی کتابخانه‌ای استفاده کنند.

• با توجه به این که وب نامرئی مسئله‌ای اساسی

- Beyond Google: The invisible web [online]. Available:
<http://www.lagcc.cuny.edu/library/invisibleweb/fastfacts.htm>
 december' John. Challenges for web information providers. [online]. available:
<http://www.ibiblio.org/cmc/mag/4991/oct/webip.html>
 Rettig, J., Beyond cool: analog models for reviewing digital resources online
 [online]: available at:
<http://www.onlineinc.com/onlinemag/septol/rettig.html>

در اینترنت است، باید کتابداران مهارت‌های لازم را
 برای معرفی این منابع بر عهده گیرند.
کتابنامه:

- آرمسترانگ سی. جی. آیا به کیفیت اهمیت
 می‌دهیم. ترجمه عباس گیلوری. در فراگام‌هایی
 در اطلاع‌رسانی. در گزیده مقالات نوزدهمین
 کنفرانس بین‌المللی اطلاع‌رسانی پیوست (۷.۵
 سپتامبر ۱۹۹۵ لندن). تهران: مرکز اطلاع‌رسانی
 و خدمات علمی جهاد سازندگی: ۱۸
 - اینگرید هسی. بی. اینترنت: سازماندهی و
 جستجو ترجمه قاسم آزادی (فصلنامه
 اطلاع‌رسانی دوره ۱۸ شماره ۳ و ۴). [پیوسته]
 قابل دسترس در:

<http://www.irandoc.ac.ir/ETELA-ART/81/813401.Htm>

- پریخ مهری مقدس زاده حسن. سواد
 اطلاعاتی: پژوهشی پیرامون چگونگی کسب سواد
 اطلاعاتی. مجله دانشکده ادبیات و علوم انسانی
 دانشگاه فردوسی مشهد. سال سی و دوم شماره
 اول و دوم: ۳۲۰

- عصاره؟! فریده. معیارهای ارزیابی منابع
 اینترنتی. فصلنامه کتاب. بهار ۱۳۸۱: ۶۳
 - علی اکبرزاده هیلان. کتابداران قرن بیست و
 یکم. فصلنامه کتاب بهار ۱۳۷۷: ۹۹

- کلاوسن هلگه. کیفیت اطلاعات عامل در
 بکارگیری اینترنت در کتابخانه‌های پژوهشی.
 ترجمه فاطمه فهیم‌نیا در فراگام‌هایی در
 اطلاع‌رسانی. در گزیده مقالات نوزدهمین
 کنفرانس بین‌المللی اطلاع‌رسانی پیوسته (۷.۵
 سپتامبر ۱۹۹۵ لندن). تهران: مرکز اطلاع‌رسانی
 و خدمات علمی جهاد سازندگی: ۱۰۷

- کوک آلیسون. راهنمای یافتن اطلاعات با
 کیفیت در اینترنت. ترجمه مهدی خادمیان
 (مشهد: انتشارات کتابخانه رایانه‌ای): ۱۵

- گالر. ام و دیگران. سواد اطلاعاتی: الگویی
 برای استفاده در کتابخانه‌های آموزشی. در
 گزیده مقالات ایفلا ۹۷ دانمارک (۳۱ اولت ۵
 سپتامبر ۱۹۹۵) زیر نظر عباس حری، تهران:
 کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران ۱۳۷۸: ۱۴۸

پی‌نوشت‌ها:

۱. مدیر اطلاع‌رسانی کتابخانه، موزه و مرکز اسناد مجلس شورای اسلامی. تلفن: ۳۲۱۹۶۸
 Email: mousavi majlislib.com
۲. هسی. بی. اینگرید. اینترنت: سازماندهی و جستجو ترجمه قاسم آزادی (فصلنامه اطلاع‌رسانی دوره ۱۸ شماره ۳ و ۴).
 [پیوسته] قابل دسترس در <http://www.irandoc.ac.ir/ETELA-ART/813401.Htm>
۳. هیلان علی اکبرزاده. کتابداران قرن بیست و یکم. فصلنامه کتاب (بهار ۱۳۷۷): ۹۹
۴. ام‌گالر و دیگران. سواد اطلاعاتی: الگویی برای استفاده در کتابخانه‌های آموزشی. در گزیده مقالات ایفلا ۹۷ دانمارک (۳۱
 اولت ۵. سپتامبر ۱۹۹۵) زیر نظر عباس حری (تهران: کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران ۱۳۷۸): ۱۴۸
۵. مهری پریخ و حسن مقدس زاده. سواد اطلاعاتی: پژوهشی پیرامون چگونگی کسب سواد اطلاعاتی (مجله دانشکده ادبیات
 و علوم انسانی دانشگاه فردوسی مشهد (سال سی و دوم شماره اول و دوم): ۳۲۰
۶. هلگه کلاوسن. کیفیت اطلاعات عاملی در بکارگیری اینترنت در کتابخانه‌های پژوهشی. ترجمه فاطمه فهیم‌نیا در فراگام‌هایی
 در اطلاع‌رسانی. در گزیده مقالات نوزدهمین کنفرانس بین‌المللی اطلاع‌رسانی پیوسته (۷.۵ سپتامبر ۱۹۹۵ لندن) (تهران: مرکز
 اطلاع‌رسانی و خدمات علمی جهاد سازندگی): ۱۰۷
7. John December. Challenges for Web Information Providers. [online]. available:
<http://www.ibiblio.org/cmc/mag/4991/oct/webip.html>
8. search engines
9. directories
10. J. Rettig. Beyond cool: analog models for reviewing digital resources online [online]:
 available at: <http://www.onlineinc.com/onlinemag/septol/rettig.html>
11. Beyond Google: The invisible web [online]. available
[fastfacts.htm/http://www.lagcc.cuny.edu/library/invisibleweb](http://www.lagcc.cuny.edu/library/invisibleweb/fastfacts.htm)
12. <http://www.invisibleweb.com/>
13. <http://www.completplant.com/>
۱۴. سی. جی. آرمسترانگ. آیا به کیفیت اهمیت می‌دهیم. ترجمه عباس گیلوری. در فراگام‌هایی در اطلاع‌رسانی. در گزیده
 مقالات نوزدهمین کنفرانس بین‌المللی اطلاع‌رسانی پیوسته (۷.۵ سپتامبر ۱۹۹۵ لندن) (تهران: مرکز اطلاع‌رسانی و خدمات
 علمی جهاد سازندگی): ۱۸
15. Internet Public Library (www.ipl.org)
16. bub/link (www.bubl.ac.uk/link)
17. Librarian index for the Internet (<http://lii.org>)
18. infomine (<http://infomine.ucr.edu>)
۱۹. برای نگارش چک لیست ارزیابی منابع اینترنتی از منابع زیادی در این زمینه استخراج گردیده است.
۲۰. فریده عصاره. معیارهای ارزیابی منابع اینترنتی. فصلنامه کتاب (بهار ۱۳۸۱): ۶۳
۲۱. آلیسون کوک. راهنمای یافتن اطلاعات با کیفیت در اینترنت. ترجمه مهدی خادمیان (مشهد: انتشارات کتابخانه رایانه‌ای):